

Elisa Servenius

Elisa är en av det tidiga 1800-talets mest berömda kvinnor. Hon finns med i åtminstone en roman, har gett upphov till en teaterpjäs och en sång och nämns i den dagbok som drottning Hedvig Elisabet Charlotta av Holstein-Gottorp skrev.

Hennes berömmelse bygger på att hon är den enda kvinna som fått medalj för tapperhet i fält. Det fick hon för sina insatser under Finska kriget 1808–1809.

Hon och hennes man Bernhard figurerar som hjältar i mängder av dagstidningar på mängder av språk från 1800-talets slut. Det är romantiserade berättelser där Bernhard är hjälten som dödar rysar. Hon nämns inte initialt. Men Bernhard har

hela tiden en ung knekt vid sin sida och när han dör av en kula i bröstet så kommer överraskningen, knekten är hans hustru.

* * *

En riktig superkändis alltså. Vi i Skellefteå Släktforskarförening och många andra har försökt kartlägga paret Servenius liv och vi har hittat en del som inte tidigare varit känt.

Men vad hände före och efter kriget. Är hon född Elisa Bernström? Varifrån kom hon? Kan man hitta något om Bernhards liv? Hon verkar ha varit änka men med vem var hon gift först? Vad hände efter 1815? Etc

Det som släktforskarföreningen tagit reda på om paret Servenius

I ”Svea livgardes församling Husförhörslängder för änkor och avskedade SE/SSA/0005E/A I b/3 1808–1817” så hittas pigan Lisa Bernström född 1775-08-18 på sida 15.

Hon borde alltså ha varit änka. Det har inte gått att hitta varken var hon var född eller med vem hon varit gift. Men förmodligen så var Bernström hennes flicknamn

Lisa tar 1809 ut en lysningattest med någon i Drottningens Lif regemente. Tyvärr har det inte gått att hitta varken lysningen, lysningshandlingar eller vigsel.

I listan över mottagare av ”Silvermedalj För tapperhet i fält” 1809 finns Elisa Servenius med och Elisa kan mycket väl ha skrivits som Lisa.

Det troliga är att det var med Bernhard Servenius hon tog ut lysning. Enligt de militära rullorna var Bernhard gift när han drog ut i krig. Men det har inte gått att hitta bevis för att det skedde ned Lisa eller Elisa Bernström.

Bernhard Servenius var en holländare som 15/12 1808 tog värvning i Drottningens livregemente till fot. I de militära rullorna står han som Bernandus Sarvenius.

Det är oklart om han var yrkesverksam innan han tog värvning 15/12 1808. Hans längd var då ca 1,77 m. Livregementet bestod av 100 man men det fanns en del vakanser. Servenius var soldat nr 19.

Den ryska armén hade under 1808 skaffat sig kontroll över hela Finland, och i början av 1809 avancerade man söderut genom Västerbotten.

Året därpå skedde den svenska motattacken. Västerbottensexpeditionen innebar att en flotta på 120 fartyg med 10 000 man från Stockholm landstattes i Ratan.

Bernhard på slagfältet 1809 i livregementets uniform (AI-genererat)

På en av dessa båtar fanns Bernhard. Där fanns också hustrun som förklätt sig till man. Hon upptäcktes, men fick tillstånd att vara kvar som piga men inte som soldat.

Hon var förmodligen kortvuxen eftersom hon kallades "lilla fru Servenius". Gustaf Wachtmeister skickade en rapport till drottningen där hon beskrevs som ha "pigga uttrycksfulla ögon, livlig i sätt och väsen och t.o.m. intelligent".

Vid drabbningen i Sävenäs 19/8 mellan 4600 svenskar och 5500 ryssar försvann Bernhard och man trodde att han blivit dödad, Men han hade blivit rysk krigsfånge.

Under drabbningen vårdade Elise sårade och klädd i uniform så samlade hon ihop ammunition, som hon sedan räckte vidare till soldaterna.

34-åriga Elisa samlar patroner på slagfältet (AI-genererat)

Ryssarna segrade och svenskarna retirerade till landstigningsplatsen i Ratan. Dagen därpå vid tredjeden 20/8 strömmade de förföljande ryska soldaterna in i Ratan. Men där låg de svenska krigsfartygen och de möttes av en förödande artillerield från kanonsluparna. Efter fyra timmar slog ryssarna till reträtt och drog sig norrut.

Svenskarna följde efter och Elisa som var övertygad om att Bernhard levde följde med. Då upptäcktes att hon var kvinna.

Officerare, som kände igen henne framförde till amiral Puke att hon inte skulle utsättas för vidare prövningar. Puke lät då underrätta sig om hennes uppförande under de tidigare slagen. Han blev imponerad och tilldelade henne medaljen för tapperhet i fält. Hon är förmodligen den enda svenska kvinna som fått medaljen.

Gustaf Wachtmeister skickade en rapport till drottningen, där han anhöll om en penninggåva eftersom hon ingått i drottningens regemente.

Hon beskrevs som en före detta kökspiga, med pigga uttrycksfulla ögon, livlig i sätt och väsen och "t.o.m. intelligent, så mycket man kan begära av en person av hennes klass", och som en person som "utmärkte sig för en medfödd oförskräckthet inför faran

Kriget fick mycket stora konsekvenser för Sverige. Den slutliga vapenvilan ingicks i Frostkåge gästgivargård norr om Skellefteå den 2 september 1809. Fredsavtalet undertecknades i Fredrikhamn den 17 september 1809 och innebar att Finland, Åland samt delar av dåvarande Västerbotten och Lappland avträdde till Ryssland och blev Storfurstendömet Finland.

År 1810 återvände Bernhard från sin ryska fångenskap. Då följde paret med regementet ner till Stralsund i Svenska Pommern.

Svenska Pommern avträdde som kompensation till Danmark efter freden i Kiel då Sverige fick Norge, dock kom Sverige och Danmark överens med Preussen i juni 1815, att området skulle tillfalla Preussen istället. Regimentets soldater och officerare löstes från sin ed till Sverige den 23 oktober samma år och överlämnades till den prussiska regeringens ombud

Lars-Eric Lidman
Stig Sandström